

કેસ રજૂ કર્યા તારીખ : - ૦૮-૧૨-૨૦૨૪

કેસ દાખલ કર્યા તારીખ:- ૦૮-૧૨-૨૦૨૪

કેસ ફેસલ કર્યા તારીખ: - ૦૧-૦૧-૨૦૨૬

અવધી વર્ષ-માસ-દીન

૦૧-૦૦-૨૩

મહુધાના મહે. જયુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ સાહેબશ્રીની કોર્ટમાં,
મુ.મહુધા, જી.ખેડા.

ફોજદારી કેસ નં. : ૭૧૬/૨૦૨૪

આંક : _____

કારાભાઈ માધાભાઈ ઝાલા
ઉ.વ.આ.૪૮, ધંધો-ખેતી,
રહેવાસી-મુ.સોડપુર,
તા.નડીયાદ, જી.ખેડા

:::: ફરિયાદી

—: વિરુદ્ધ :—

પ્રકાશભાઈ પર્વતભાઈ ચાવડા
રહે. પંચાયતવાળું ફળિયુ, વિસનગર,
મુ.પો.એકલવેલું. તા.ઠાસરા, જી.ખેડા

:::: આરોપી

વિષય : ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ની કલમ—
૧૩૮ મુજબની ફરિયાદ

ફરીયાદ દાખલ કર્યા તારીખ—૦૮/૧૨/૨૦૨૪

પ્લી નોંધ્યા તારીખ:—૧૨/૦૨/૨૦૨૫

પુરાવા ઉપર આવ્યા તારીખ:—૧૨/૦૨/૨૦૨૫

દલીલો ના સ્ટેજે આવ્યા તારીખ:—૧૨/૧૨/૨૦૨૫

જજમેન્ટના સ્ટેજે આવ્યા તારીખ:—૦૧/૦૧/૨૦૨૬

હુકમની તારીખ:—૦૧/૦૧/૨૦૨૬

ફરીયાદપક્ષ તર્ફ વિધ્વાન વ.શ્રી.	પી.એચ.દેસાઈ
આરોપીના વિ.વ.શ્રી	—

// ચૂ કા દો //

(૧) ફરીયાદ પક્ષના કેસની ટુંકમાં હકીકત એવી છે કે, ફરીયાદી સોડપુર, તા.નડીયાદ, જી.ખેડા મુકામે રહે છે અને ખેતી કરીને જીવન ગુજારે છે. આરોપી તેમના મીત્ર થતા હોય ફરીયાદીને આરોપી સાથે વિશ્વાસના સંબંધો કેળવાયેલા હતા.

વધુમાં તેઓ તેમની ફરીયાદમા જણાવે છે કે, આશરે એક વર્ષ અગાઉ આરોપીને અંગત કામે નાણાંકીય જરૂરીયાત હોય આરોપીએ ફરીયાદી પાસે રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- રકમની ઉછીના પેટે વિનંતી કરેલ જેથી ફરીયાદીએ રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- આરોપીને હાથઉછીના આપેલા. આરોપીએ સદર રકમ એક દોઢ માસમાં પરત ચુકવી આપવાનું જણાવેલ હતું. પરંતુ દસ માસ પુરા થવા છતાં આરોપીએ સદર રકમ ફરીયાદીને ચુકવી આપેલ નહીં આથી ફરીયાદીએ આરોપી પાસે વારંવાર ઉઘરાણી કરતાં આરોપીએ ફરીયાદીને રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- ના મુલ્યનો પોતાના બેંક ઓફ બરોડા, ઠાસરા શાખામાં આવેલ ખાતા નં. ૦૮૭૬૦૧

૦૦૦૨૬૬૪૭ નો તા.૦૪/૦૮/૨૦૨૪ ના રોજનો ચેક નં. ૦૦૦૦૧૯ વાળો ચેક ફરીયાદીને આપેલ. આમ, ફરીયાદી આરોપીએ આપેલ ચેકના કાયદેસરના ધારણકર્તા બનેલા. વધુમાં સદર ચેકમાં આરોપીએ અગાઉથી બધી વિગતો ભરેલી હતી અને ફરીયાદીની હાજરીમાં આરોપીએ પોતાની સહી કરીને ચેક ફરીયાદીને આપેલ અને એવો પાકો વિશ્વાસ અને ભરોસો પણ આપેલ કે જે તે તારીખે સદર ચેક રજુ કરશો તો ફરીયાદીને તેમના નાણાં મળી જશે આથી ફરીયાદીએ આરોપી પર વિશ્વાસ અને ભરોસો રાખીને સદર ચેક સ્વીકારી લીધેલ. ફરીયાદીએ જે તે તારીખે સદર ચેક તેમના કેડીસીસી બેંક, યુણેલ શાખામાં આવેલ પોતાના ખાતામાં જમા કરાવતા સદર ચેક "અપુરતા નાણાંભંડોળ" ના શેરા સાથે તા.૧૭/૦૮/૨૦૨૪ ના રોજ પરત ફરેલ છે જેની જાણ ફરીયાદીને તેઓની બેંકે તા.૦૧/૧૦/૨૦૨૪ ના રોજ કરેલ હતી અને ફરીયાદીને તેમના કાયદેસરના લેવાના નાણા રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- તેઓને મળેલા નહી.

જેથી ફરીયાદીએ તેમના વિ.વ.શ્રી મારફતે તા.૧૭/૧૦/૨૦૨૪ ના રોજ આરોપીને આર.પી.એ.ડી. થી લીગલ નોટીસ આપેલ જે નોટીસ તા.૨૮/૧૦/૨૦૨૪ ના રોજ આરોપીને બજી ગયેલ હોય જેનો આરોપીએ તદ્દન મનઘડત અને ખોટી હકીકતો જણાવીને તા.૨૮/૧૦/૨૦૨૪ ના રોજ જવાબ આપેલ અને ફરીયાદીની લેણાની રકમ ચુકવેલ નહી. જેથી ફરીયાદીનાઓએ આરોપી વિરુદ્ધ ધી નેગાશીયેબલ ઈન્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ- ૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાપાત્ર ગુન્હા ની હાલની ફરિયાદ કરેલ છે તેમ જણાવી અરજીના પેરા-૫ માં દાદ માંગેલ છે. આ કામના આરોપીએ આપેલ ચેક પરત ફરતા આરોપીએ નેગો.ઈ.એક્ટ ની કલમ- ૧૩૮ મુજબ ગુનો કરેલ હોઈ આરોપી સામે કાયદેસર કેસ ચલાવી આરોપીને યોગ્ય નશ્યત કરવા અરજ ગુજારેલ છે.

(૨) ફરીયાદીએ ઉપરોક્ત પેરેગ્રાફમાં જણાવેલ હકીકત વાળી, ફરીયાદ રજૂ કરતા તતકાલીન મેજીસ્ટ્રેટશ્રી દ્વારા ફરીયાદીનું બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ-૨૨૩ અન્વયે નું સોગંદ ઉપર વેરીફિકેશન નોંધી, ફરીયાદીની ફરીયાદ રજીસ્ટરે લેવાનો હુકમ કરી, બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ-૨૨૭ ની જોગવાઈ અન્વયે, આરોપી વિરૂધ્ધ ધી નેગોસીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ અન્વયેના ગુના સબબના સમન્સ ઈસ્યુ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવેલ.

(૩) સદરહુ ફરીયાદનું રેકર્ડ તથા રોજકામ ધ્યાને લેતાં આરોપીને પ્રોસેસની બજવણી થઈ જતાં અને આરોપી હાજર થતાં, આરોપી ને ફરીયાદ તથા તેની સાથે ફરીયાદીએ રજૂ કરેલ દસ્તાવેજોની નકલો પુરી પાડવામાં આવેલ છે.

વધુમાં, અત્રેની કોર્ટના મારા પુરોગામી ન્યાયાધીશશ્રી દ્વારા બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ-૨૭૪ ની જોગવાઈ મુજબ આરોપીનો આંક-૧૩ થી જવાબ (પ્લી) નોંધવામાં આવેલ અને તેમાં આરોપીએ ગુનો કબુલ ન રાખતા, સદરહુ ફરીયાદનું કામ, ફરીયાદપક્ષના પુરાવા ઉપર મુલતવી રાખવામાં આવેલ.

(૪) આરોપી સામેના ધી નેગોસીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ કલમ-૧૩૮ ના ગુનાનો આરોપ પુરવાર કરવા માટે ફરીયાદ પક્ષે, નિચે મુજબનો વિગતવાર મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવો રજૂ કરેલ છે.

—: મૌખિક પુરાવો :—

અ.નં	સાહેદનું નામ.	આંક
૧	ફરીયાદી કારાભાઈ માધાભાઈ ઝાલા નાઓનુ સરતપાસ નુ સોગંધનામુ (જુબાની)	૦૫

—: દસ્તાવેજી પુરાવો:—

અ.નં	દસ્તાવેજનું નામ.	આંક
૧	આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ ચેક અસલ	૦૬
૨	ચેક રીટર્ન થતા બેંકે આપેલ રીટર્ન મેમો અસલ	૦૭
૩	આરોપીને આપેલી નોટીસ ની ઓફીસ કોપી	૦૮
૪	નોટીસ રજી. એ.ડી.કર્યાની પોસ્ટ ની રસીદ	૦૯
૫	પોસ્ટનો ટ્રેક કન્સાઈમેન્ટ રીપોર્ટ	૧૦
૬	આરોપીએ આપેલ નોટીસનો જવાબ	૧૧

સદરહું ફરીયાદના કામનું રેકર્ડ તથા રોજકામ ધ્યાને લેતા ફરીયાદી તરફે પુરાવો પુરો થયા અંગેની રજુઆત કરેલ છે. ત્યારબાદ આ કામના આરોપી અત્રેની કોર્ટમાં હાજર રહેલ નથી. આ કામના આરોપીને તેમના વિરુદ્ધ હાલનો આ કેસ અત્રેની કોર્ટમાં દાખલ થયેલ છે તે હકીકતની જાણ હોવા છતાં ઈરાદાપૂર્વક તેઓ અત્રેની કોર્ટમાં હાજર રહેલ નથી. હાલનો આ કેસ સને-૨૦૨૪ ની સાલનો છે તેમજ આ કામના ફરીયાદી ધ્વારા આંક-૧૮ ની પુરસીસથી તા.૦૧/૧૦/૨૦૨૫ ના રોજ પુરાવો પુર્ણ જાહેર કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદથી હાલનો આ કેસ આરોપીના વધારાના નિવેદન લેવા ના સ્ટેજ પર ચાલતુ આવેલ હતુ, પરંતુ આરોપીને પુરતી અને વ્યાજબી તક આપેલ હોવા છતાં તેઓ અત્રેની કોર્ટમાં હાજર રહેલ નથી. જેથી આરોપીનો વધારાનો નિવેદન લેવાનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા ઈન્ડીયન

બેંક એસોસીએશન વિરૂધ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વંચાણે લેતાં આરોપીએ કોઈ બચાવ અરજી આપેલ નથી. ત્યારબાદ હાલનું કામ ફરીયાદપક્ષ તથા બચાવપક્ષની દલીલો ઉપર આવતા ફરીયાદપક્ષના વિ.વ.શ્રી દ્વારા મૌખિક દલીલો કરેલ છે અને આરોપી તરફે કોઈ રીપોર્ટ કે રજૂઆત ન હોય આરોપીનો દલીલોનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે.

(પ) સદરહુ ફરીયાદના કામમાં ફરીયાદીના વિધ્વાન વકીલશ્રીએ પોતાની મૌખિક દલીલોમાં આંક-૦૧ લગત ફરીયાદ તેમજ પુરાવાના કામે રજૂ રાખેલ સોગંદનામા મુજબની હકીકતોનું પુનરાવર્તન કરેલ છે અને વધુમાં જણાવેલ છે કે, હાલના કામે આરોપી કે તેમના વિધ્વાન વકીલશ્રી હાજર રહેલ નથી. જો ખરેખર આરોપીએ વાદગ્રસ્ત ચેક લેણાં પેટે આપેલ ન હોય તો આરોપી જાતે હાજર રહીને પોતાનો બચાવ જાતે અથવા તો વકીલ મારફત કરે પરંતુ હાલના કામે આરોપીને વારંવાર નામદાર કોર્ટ દ્વારા યોગ્ય અને વ્યાજબી તક આપવા છતાં આરોપી હાજર રહેલ નથી અને નામદાર કોર્ટના સમયને વેડફેલ છે. ફરીયાદીના મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાનું આરોપીપક્ષ દ્વારા કોઈ ખંડનાત્મક પુરાવો રજૂ રાખેલ ન હોય જેથી આરોપી સામેનો ફરીયાદપક્ષે કેસ પુરવાર કરેલ હોય આરોપીને કાયદામાં નીયત કરેલ મહત્તમ સજા કરવા તેમજ ચેક મુજબની રકમનો દંડ તેમજ ચેક મુજબની રકમ વળતર તરીકે અપાવવા અરજ કરેલ છે.

હાલના કામે આરોપી તરફે કોઈ રીપોર્ટ કે રજૂઆત ન હોય કે તેમના વિધ્વાન વકીલશ્રી હાજર ન હોય જેથી તેઓનો દલીલોનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે.

(૬) ફરીયાદીની ફરીયાદ હકીકત, ફરીયાદના કામે રજૂ થયેલ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી-પુરાવો, ધી નેગોસીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ની જોગવાઈ તથા બંને પક્ષકારોની દલીલો ધ્યાને લેતા સદરહુ ફરીયાદના ન્યાય નિર્ણય માટે નિચે મુજબના મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત થાય છે.:-

::— મુદ્દાઓ —::

૧) શું ફરીયાદપક્ષ નિઃશંકપણે પુરવાર કરે છે કે, ફરીયાદવાળો ચેક આરોપીએ પોતાના કાયદેસરના દેવાની ચુકવણી પેટે ફરીયાદીને લખી આપેલ જે નિયમ સમયમાં વટાવવા ફરીયાદીએ પોતાની બેંકમાં રજૂ કરતાં વગર સ્વિકારાયે પરત ફરેલ, જેને નિયત સમયમાં પોષ્ટ મારફતે કાયદેસરની નોટીસ આરોપીને મોકલાવેલ, જે મળવા છતાં આરોપીએ નોટીસનો અમલ ન કરી ફરીયાદવાળા ચેકની રકમ ફરીયાદીને ન ચૂકવી ધી નેગોસીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ - ૧૩૮ મુજબ સજાને પાત્ર ગુન્હો કરેલ છે ?

૨) શું હુકમ ?

(૭) ઉપરોક્ત મુદ્દાઓના મારા મત મુજબ નિર્ણય તથા કારણો નીચે મુજબ છે.

// નિર્ણયો //

૧) હકારમાં.

૨) આખરી હુકમ મુજબ.

// કા રણો //

(૮) સદર કામે ફરીયાદપક્ષે રજૂ થયેલ પુરાવાની ચર્ચા કરતાં પહેલા કાયદાકીય જોગવાઈ ધ્યાને લેવી આવશ્યક છે. ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ- ૧૩૮ ની જોગવાઈ ધ્યાને લેવી આવશ્યક છે જેના તત્વો નીચે મુજબ છે.

➤ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ના આવશ્યક તત્વો:

- ૧) આરોપીએ તેમના દ્વારા લખવામાં આવેલ ખાતામાંથી ફરીયાદીને નાણાં ચૂકવવા ચેક આપેલ.
- ૨) આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ ચેક સમગ્ર અથવા અંશતઃ દેવા માટેની જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ હતો.
- ૩) ચેક જે તારીખે લખ્યો તે તારીખથી છ(૬) માસની અંદર સમય મર્યાદામાં અથવા વેલીડીટી પીરીયડ બંનેમાંથી જે વહેલા તે સમયમર્યાદામાં રજૂ કરવામાં આવેલ છે.
- ૪) તે ચેક આરોપીના ખાતામાં અપુરતા ભંડોળના કારણે પરત ફરેલ છે.
- ૫) ચેક પરત થયાની માહિતી મળ્યા બાદ ફરીયાદીએ નાણાની માં ગણી લેખિતમાં કરેલ હતી.
- ૬) તેઓને નોટીસ મળી ગયેલ હોવા છતાં ચેકના નાણા સમય મર્યાદામાં ચૂકવી આપેલ નથી.

ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટના કાયદા મુજબ અદાલતે બે અનુમાન કરવાના રહેશે, જેમાં પ્રથમ અનુમાન કલમ- ૧૧૮

અન્વયે તથા બીજું અનુમાન કલમ-૧૩૯ અન્વયે કરવાનું રહેશે.

➤ ઘી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮ ધ્યાને લઈએ તો :-

કલમ-૧૧૮-વટાઉખત વિશે માની લેવાની બાબત....

એથી વિરૂધ્ધનું સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી નીચે પ્રમાણે માની લેવામાં આવશે.

ક) દરેક વટાઉખત અવેજને માટે કરી આપ્યું અથવા લખી આપ્યું હતું અને આવું દરેક ખત જ્યારે તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય તો તેના ઉપર શેરો કરી આપવામાં આવ્યો હોત તે વટાવવામાં આવ્યું હોય તે વટાવવામાં આવ્યું હોય અથવા તબદીલ કરવામાં આવ્યું હોય તે અવેજને માટે સ્વીકાર્યું હતું તેના ઉપર શેરો કરી આપ્યો હોય તે વટાવ્યું હતું અથવા તબદીલ કર્યું હતું.

ખ) તારીખ વિશે :-

જેના ઉપર તારીખ હોય તેવું દરેક વટાઉખત તે તારીખે કરી આપ્યું અથવા લખી આપ્યું હતું.

ગ) સ્વીકારવાના સમય વિશે :-

સ્વીકારાયેલું દરેક વિનિમયપત્ર તેની તારીખ પછી અને તે પાક્યાની તારીખ પહેલાં વ્યાજબી સમયમાં સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું.

ઘ) તબદીલના સમય વિશે :-

કોઈ વટાઉખતની દરેક તબદીલ તે ખત પાકવાની તારીખ પહેલાં થઈ હતી.

ચ) શેરાઓના ક્રમ વિશે :-

ખોવાઈ ગયેલી પ્રોમીસરી નોટ, વિનિમયપત્ર અથવા ચેક ઉપર

રીતસર સ્ટેમ્પ લગાડેલો હતો.

જ) ધારક યથાક્રમ ધારક છે એમ માની લેવા વિશે :-

કોઈ વટાઉખતનો ધારક યથાક્રમ ધારક છે પરંતુ જ્યારે તે ખત તેના કાયદેસરના માલીક પાસેથી અથવા તેનો કાયદેસરનો હવાલો ધરાવતી વ્યક્તિ પાસેથી કોઈ ગુનો કરીને અથવા કપટથી મેળવવામાં આવ્યું હોય અથવા તે ખત કરી આપનાર અથવા સ્વિકારનાર પાસેથી કોઈ ગુનો કરીને અથવા કપટથી અથવા ગેરકાયદેસર અવેજને બદલે મેળવવામાં આવ્યું હોય ત્યારે તે ખતનો ધારક પોતે યથાક્રમે ધારક છે એમ સાબિત કરવાનો બોજો તેના ઉપર છે.

➤ **કલમ-૧૩૯- ચેકના ધારણકર્તાની તરફેણમાં અનુમાન :-**

વિરૂધ્ધની હકીકત સાબીત ન થાય ત્યાં સુધી એવું માનવામાં આવશે કે તે ચેક ધારણ કરનારે તે ચેક કલમ-૧૩૯ માં દર્શાવ્યા મુજબ કોઈ દેવાના અથવા અન્ય જવાબદારીના પુરેપુરા અથવા તેના કોઈ ભાગમાંથી બોજ મુક્ત થવાના બદલામાં તે ચેક મેળવ્યો હશે. પાછો ફરેલ ચેક વર્તમાન લેણાંનો કે જવાબદારી પુરી કરવા માટેનો હતો પરંતુ અનુમાન કરીને દેવા પરત્વેનો ન હતો તે ચેક આપનાર ઉપર છે.

(૯) સદરહુ કેસમાં આંક-૦૫ થી ધી નેગોસીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૪૫ માં જણાવેલ જોગવાઈ અન્વયે સોગંદનામાના સ્વરૂપમાં ફરીયાદીનો મૌખિક પુરાવો રજૂ કરેલ છે. આંક-૦૫ ના ફરીયાદીનો મૌખિક પુરાવો ધ્યાને લેતા તથા ફરીયાદવાળા આંક-૦૬ વાળા

ચેક અંગેનો આરોપીની બેન્કનો આંક-૦૭ વાળા રીટર્ન મેમો ધ્યાને લેતા આંક-૦૬ વાળો ચેક "ઈન્ડ ઈનશફીસીયન્ટ" ના શેરા સાથે પરત આવેલ છે. ફરીયાદવાળો આંક-૦૬ વાળો ચેક રીટર્ન આવ્યા બાબતનો "ઈન્ડ ઈનશફીસીયન્ટ" નો શેરો ધ્યાને લેતા ફરીયાદવાળો આંક-૦૬ વાળા ચેકમાં આરોપીએ સહી કરેલ છે તેવું માનવાને કારણ રહે છે. આ ઉપરાંત આંક-૦૬ વાળા ચેકમાં આરોપીની સહી નથી તેવી હકીકત રેકર્ડ ઉપર લાવવા માટે આરોપી તરફે કોઈ પણ પ્રકારની કાયદેસરની કાર્યવાહી અનુસરવામાં આવેલ નથી. આમ, સદરહું ફરીયાદ વાળો ચેક આરોપીના ખાતાનો હોવાનું રેકર્ડ પર ફલીત થાય છે. આમ, સદરહું ફરીયાદના કામમાં ફરીયાદીનો આંક-૦૫ નો મૌખિક પુરાવો પુરાવો ધ્યાને લેતા અને પુરાવાની મુલવણી કરતાં અને ફરીયાદના કામે રજૂ થયેલ પુરાવાની ઉપરોક્ત મુલવણી મુજબ ફરીયાદ પક્ષ ફરીયાદ વાળો આંક-૦૬ વાળો ચેક બાબતે એકઝીક્યુશન એટલે કે, દસ્તાવેજ કરી આપેલ છે તે હકીકત ઉપરોક્ત જણાવેલ **મંગુભાઈ મનસુખરામ ખંડયા વિરુદ્ધ પ્રાણજીવન ત્રીભોવનદાસ પુરોહીત (૧૯૯૧(૨) જી.એલ.એચ.-૬૫)** ના ચુકાદામાં જણાવેલ હકીકત મુજબ પુરવાર કરી પોતાની પ્રાથમિક જવાબદારી પૂર્ણ કરી શકેલ હોઈ ધી નેગોસીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮ તથા કલમ-૧૩૯ માં જણાવેલ અનુમાનો ફરીયાદીની તરફેણમાં આવે છે અને ધી નેગોસીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ - ૧૧૮ તથા કલમ-૧૩૯ માં જણાવેલ અનુમાનોનું ખંડન કરવાનો બોજો આરોપી ઉપર આવેલ છે.

(૧૦) સદરહું ફરીયાદના કામમાં ધી નેગોસીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮ તથા કલમ-૧૩૯ માં જણાવેલ અનુમાનો

ફરીયાદીની તરફેણમાં આવેલ હોવાથી હાલની ફરીયાદના કામમાં બંને પક્ષકારો દ્વારા રજૂ થયેલ પુરાવાની મુલવણી કરીને એ નક્કી કરવાનું રહે કે, શું આરોપી પક્ષ દ્વારા નેગોસીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ – ૧૧૮ તથા કલમ-૧૩૮ ના અનુમાનોનું ખંડન થઈ શકે તેટલો ચુસ્ત વિશ્વાસપાત્ર, ભરોસાપાત્ર, માનવાપાત્ર તથા પ્રિપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટી જેટલો પુરાવો રેકર્ડ પર લાવી શકેલ છે કે નહીં?

(૧૧) In the matter between M/s prajapati Oil Industries through owner Rameshbhai V/S State of Gujarat reported in 2004(1) GLH page No.365, Hon'ble Gujarat High Court has held that, as soon as a cheque is issued in favour of a party the presumption is that, it is issued against consideration. The burden to rebut this presumption is on the person who issues the cheque. In absence of such rebuttal it can not be said that cheques were without consideration. Also, Hon'ble Gujarat High Court in para-25 of its judgment held that, on a bare reading of Section-138 of the act it is clear that as soon as cheque is produced of record, a presumption will arise about the consideration that the negotiable instrument concerned was made or drawn for consideration.

In the matter between Mangubhai Mansukhram pandya V/s Pranjivan Tribovandas purohit, reported in 1991(2) GLH page no.65 Hon'ble Gujrat High Court has held that, Section-118 of the N.I.Act raises a statutory presumption that,

– There was consideration for every negotiable instrument.

This presumption continues until it is rebutted.

- Onus of proof that there was no consideration is on the defendant.
- Initial burden lies on the plaintiff to prove execution of the pronote. But once the burden discharged court has to raise the statutory presumption.

(૧૨) નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટે ભારત બેરલ એન્ડ ડમ મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની વિરુદ્ધ અમીનચંદ પ્યારેલાલ, ૧૯૯૯ (૩) એ.સી.સી.૩૫ ના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપીત કરેલ છે કે, "The Bare denial of the passing of the consideration apparently does not appear to be any defence. Something which is probable has to be brought on record for getting benefit the onus of proving to the plaintiff. To disprove the presumption, the defendant has to bring of record such facts and circumstances upon consideration of which the court may believe that the consideration does not exist or its nonexistence was so probable that a prudent man would, under the circumstances of the case, act upon the plea it did not exist." આ ઉપરાંત નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટે કે.એન. બીના વિરુદ્ધ મુનીયપ્પન, ૨૦૦૧ એ.આઈ.આર. સુપ્રિમ કોર્ટ ૨૮૯૫ તથા હીતેન પી. દલાલ વિરુદ્ધ બ્રટીન્દ્રનાથ, ૨૦૦૧(૬) એસ.સી.સી.-૧૬ ના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપીત કરેલ છે કે, Burden of proving that cheque had not been issued for any debt or liability is on the accused. Denial averments in reply by accused are not sufficient to shift burden of proof on to the complainant. Accused has to prove in trial by leading cogent evidence that there was no debt or liability. Further held that, setting a side of conviction on basis of some

formal evidence led by accused is not proper. આ ઉપરાંત નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટના કિશના જનાર્દન ભાટ્ટ વિરુદ્ધ દત્તાત્રેય જી. હે ગડે (૨૦૦૮ ક્રિમીનલ લો જનરલ ૧૧૭૨), કે. પ્રકાશન વિરુદ્ધ પી.કે. સુરેન્દ્રન (૨૦૦૮(૧) એસ.સી.સી. (ક્રાઈમ્સ) ૨૦૦) તથા રંગપ્પા વિરુદ્ધ મોહન (એ. આઈ. આર. ૨૦૧૦ સુપ્રિમ કોર્ટ ૧૮૯૮) ના ચુકાદાઓમાં નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટે પ્રસ્થાપિત કરેલ છે કે, આરોપી પ્રીપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટી જેટલો પુરાવો આપે તો પણ અનુમાનોનું ખંડન થયેલું ગણી શકાય અને ધી નેગોસીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ના અનુમાનનું ખંડન કરવા માટે આરોપીએ, સાક્ષીના પાં જરામાં આવવું જરૂરી નથી.

(૧૩) હાલના કામે ફરીયાદપક્ષની દલીલો તથા ધી નેગોસીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની જોગવાઈઓ તથા ઉપર જણાવેલ પેરેગ્રાફમાં જણાવેલ નામદાર વડી અદાલતના ચુકાદાઓમાં જણાવેલ સિધ્ધાંતો ધ્યાને લઈને, સદરહુ ફરીયાદના કામે રજૂ થયેલ પુરાવાની મુલવણી મુદ્દા નં.-૧ ના ન્યાય નિર્ણય માટે કરતાં નીચે મુજબની હકીકતો ફલીત થાય છે.

(૧૪) આ કામે ધી નેગોસીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબ ઉપર મુજબના તત્વો પુરવાર કરવાની જવાબદારી ફરીયાદપક્ષની છે. ધી નેગોસીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮ મુજબ અનુમાન થાય કે ચેક આરોપીનો છે અને લેણાં પેટે આપેલ હોય પરંતુ તેનું ખંડન આરોપીએ કરવું પડે અને જ્યારે તેનું પ્રિપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટી એટલે ફરીયાદીના કેસ સામે વ્યાજબી શંકા ઉપસ્થિત કરે ત્યારે પુરાવાનો

બોજો ફરીયાદી તરફ ખસે કાયદાકીય દ્રષ્ટિથી હાથ ઉપરના કેસનું વિશ્લેષણ કરીએ તો, આ કામે ફરીયાદીની ફરીયાદ અને સરતપાસ ધ્યાને લઈએ તો, આ કામના ફરીયાદી દ્વારા આરોપીને આરોપીના અંગત કામ માટે રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- હાથઉછીના આપેલ જે બાકીના લેણાનો આરોપીએ રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- નો તકરારી ચેક આપેલ છે જે બેંકમાં રજૂ થતા પાછો ફરેલ છે જેની નોટીસની આરોપીને જાણ હોવા છતાં ચેકની લેણી રકમ ચૂકવી ન આપતા હાલની ફરીયાદ કરેલ છે.

(૧૫) સદરહું ફરીયાદના કામે આરોપી તરફે ફરીયાદીની આંક-૦૫ ની સોગંદ ઉપરની જુબાની રજૂ થયેલ છે અને ત્યારબાદ આરોપીના વિ.વ.શ્રી દ્વારા આ કામના ફરીયાદીની વિગતવારની ઉલટતપાસ કરવામાં આવેલ નથી. વધુમાં આ કામના આરોપી દ્વારા એવી હકીકત રેકર્ડ પર લાવવામાં આવેલ નથી કે જેનાથી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮ તથા કલમ-૧૩૯ ના અનુમાનનું ખંડન થઈ શકે.

આ કામે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૯ મુજબ ઉપર મુજબના તત્વો પુરવાર કરવાની જવાબદારી ફરીયાદપક્ષની છે. ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮ મુજબ અનુમાન થાય કે ચેક આરોપીનો છે અને લેણાં પેટે આપેલ હોય પરંતુ તેનું ખંડન આરોપીએ કરવું પડે અને જ્યારે તેનું પ્રિપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટી એટલે ફરીયાદીના કેસ સામે વ્યાજબી શંકા ઉપસ્થિત કરે ત્યારે પુરાવાનો બોજો ફરીયાદી તરફ ખસે. હાલના કામે ફરીયાદીએ રેકર્ડ ઉપર આંક-૦૫ થી સરતપાસનું સોગંદનામું રજૂ રાખી ફરીયાદવાળી હકીકતને સમર્થન આપેલ છે તેમજ આંક-૦૬ થી વાદગ્રસ્ત ચેક રજૂ રાખેલ છે અને જે પરત આવ્યા

બાબતનો રીટર્ન મેમો આંક-૦૭ થી રજુ રાખેલ છે. સદરહું ચેક રીટર્ન થતા આંક-૦૮ વાળી નોટીસ આરોપીને રજી. એડી.થી મોકલેલ છે જે રજી એડી.સ્લીપ આંક-૦૯ થી રજુ રાખેલ છે. જે નોટીસ આરોપીને બજી ગયેલ હોય આંક-૧૦ થી પોસ્ટ ડીપાર્ટમેન્ટનો ટ્રેક કન્સાઈમેન્ટ રીપોર્ટ રજુ રાખેલ છે. આમ, આરોપીને નોટીસની જાણ હોવા છતાં તેમજ જો નોટીસની જાણ ન હોય તો તેઓએ અત્રેની કોર્ટ સમક્ષ હાજર રહી ફરીયાદમાં જણાવેલ સરનામું તેઓનું નથી તેવી કોઈ પણ હકીકત ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ કે પુરાવો આપીને લાવી શકેલ નથી. જેથી આરોપીનું સરનામું સાચું હોવાનું માનવાનું કારણ રહે છે. વધુમાં, વાદગ્રસ્ત ચેક વાળું ખાતું પણ આરોપી પોતે નીભાવતા ન હોવા અંગેનો પણ બચાવ આરોપીએ લીધેલ નથી. આરોપીએ હાજર રહી કોઈ બચાવ લીધેલ નથી જેથી ફરીયાદપક્ષ દ્વારા આરોપીને આરોપીના અંગત કામ માટે રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- હાથ ઉછીના આપેલા હતા, જે બાકી લેણાનો ચેક આપેલ. જે ચેક બેંક ઓફ બરોડા, ઠાસરા શાખાનો રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- નો તા.૦૪/૦૮/૨૦૨૪ ના રોજ નો ચેક નં .૦૦૦૦૧૯ નો આપેલ અને તે લેણાંની રકમ આપવા પેટે હાલનો વાદગ્રસ્ત ચેક આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ હોય તે સ્વાભાવીક માની શકાય તેવી હકીકત છે. જેથી હાલના કામનો વાદગ્રસ્ત ચેક તે ફરીયાદીને લેણાં નીકળતા નાણાં ભરપાઈ કરવા આપેલ હોવાનું પ્રથમ દર્શનીય રીતે પુરવાર થાય છે. પરંતુ આરોપીએ લેણા નીકળતા નાણાં અંગેનો વાદગ્રસ્ત ચેક તેઓએ આપેલ ન હોવાનો કોઈ બચાવ લીધેલ નથી તેમજ ફરીયાદપક્ષનો પુરાવો પુર્ણ થયા બાદ આરોપીએ અત્રેની કોર્ટમાં હાજર રહી કોઈ મૌખિક પુરાવો રજુ કરેલ નથી કે કોઈ દસ્તાવેજી આધાર હાલના કામે રજુ રાખેલ નથી. જેથી ખરેખર આરોપીએ ફરીયાદી પાસેથી હાથઉછીના નાણા લીધેલ અને તે બાકી લ

ેણા નાણાં આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ નથી તેમ માની શકાય છે. આમ, આરોપીએ ફરીયાદીના પુરાવાનું ખંડન કરેલ નથી. વધુમાં વાદગ્રસ્ત ચેકવાળુ ખાતુ આરોપીનુ ન હોવાનો કે ચેકમાં પોતાની સહી ન હોવા અંગેનો કોઈ બચાવ આરોપી ધ્વારા લીધેલ નથી. આરોપી જાતે પોતાનો બચાવ રજુ કરવા જાતે બોક્ષમાં આવી જુબાની આપેલ નથી કે અન્ય કોઈ સાહેદોને તપાસી પુરવાર કરેલ નથી. વધુમાં નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ મુજબ જ્યારે કોઈ ચેક કોઈ વ્યક્તિ સહી કરીને આપતા હોય તો તે કાયદેસરના લેણાં પેટે આપેલ હોય તેવુ અનુમાન કોર્ટે કરવાનું રહે છે અને તેનો ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરવાની જવાબદારી જે તે વ્યક્તિ ચેક આપનાર હોય તેની રહે છે. આરોપીએ સદરહું બાબતનો ખંડનાત્મક પુરાવો નામદાર કોર્ટ સમક્ષ રજુ કરેલ નથી ત્યારે હાલની ફરીયાદમાં પુરાવામાં રજુ રહેલ ચેક આરોપી એ ફરીયાદીને કાયદેસરની લોનના લેણાં પેટે આપેલ હોવાનું જણાય આવે છે. જેથી આરોપી સામે જે અનુમાન કલમ-૧૩૯ મુજબ ઉપસ્થિત થાય કે સદર ચેક લેણાં પેટે આપવામાં આવેલ છે જે ખંડનાત્મક અનુમાન હોય છે તેનુ ખંડન મૌખિક કે દસ્તાવેજી પુરાવાથી કરવામાં આરોપી નિષ્ફળ નીવડેલ છે.

(૧૬) આમ, રેકર્ડ ઉપરનો સમગ્ર મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવો ધ્યાનમાં લેતા ફરીયાદવાળો ચેક જે તે વખતે આરોપીએ ફરીયાદીને કાયદેસરના લીધેલ રકમ પેટે લેણાંની ચુકવણી પેટે આપેલ હતો તેવી હકીકત રેકર્ડ ઉપરના પુરાવાથી પુરવાર થયેલ છે. આ ચેક નિયત સમયમાં વટાવવા ફરીયાદીએ પોતાની બેંકમાં રજુ કરતાં વગર સ્વીકારાયે પરત ફરતા ફરીયાદીએ આરોપીને પોષ્ટ મારફતે કાયદેસરની ડીમાન્ડ નોટીસ મોકલેલ જેની જાણ આરોપીને છે તેવુ માનવાને કારણ છે, અને ચેકની

રકમ ફરીયાદીને ચુકવવામાં આવેલ નથી તે કારણે હાલની ફરીયાદ કરવાનું કારણ ઉત્પન્ન થતા કાયદાની નિયમ સમય મર્યાદામાં લેખીતમાં ફરીયાદ કરવામાં આવેલ તેવું રેકર્ડ ઉપરના પુરાવાથી ફલીત થાય છે. વધુમાં આરોપીએ ચેક તેને વેલીડીટી પીરીયડમાં બેંકમાં રજુ થયેલ ન હતો તેવું બચાવમાં આરોપી રેકર્ડ ઉપર લાવી શકેલ નથી.

(૧૭) આરોપી અત્રેની કોર્ટ રૂબરૂ હાજર થયેલ હોય તેમજ તેની પ્લી નોંધાવામાં આવેલ હોય તેમજ ફરીયાદીએ રજુ કરેલ તમામ દસ્તાવેજી પુરાવાની નકલ આરોપીને આપવામાં આવેલ છે. તેમજ આરોપીની પ્લી લીધા બાદ ફરીયાદી તરફથી અન્ય કોઈ પુરાવો રજુ કરવામાં આવેલ નથી. જેથી ફરીયાદ પક્ષે ફરીયાદીએ રજુ કરેલ તમામ દસ્તાવેજી તેમજ મૌખિક પુરાવા આરોપીની જાણમાં હોય જેથી બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ ૩૦૮(જુના ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ-૨૭૩) નું પાલન થયેલ હોવાનું જણાય આવે છે. તેમજ નામ. ગુજરાત હાઈ કોર્ટે **Manoj Vasudev Sompura Versus State Of Gujarat 2023 (0) AIJEL-HC 247313** ના ચુકાદામાં પેરા-૧૪ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરેલ છે.

14.Considering the facts and circumstances of the case, this Court is of the opinion that the trial Court was completely justified in passing the impugned judgment and order. The decision to not conduct cross-examination of the complainant in spite of repeated opportunities and to not remain present on the next date of trial when his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. recorded on the earlier date was to be exhibited was a deliberate, intentional and conscious decision on the part of the petitioner. It

was not that the petitioner was not aware about the stage of trial proceedings. However, deliberately, the petitioner had chosen to remain absent from the trial proceedings from the date his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. was recorded but before it could be exhibited.

(૧૮) તેમજ નામ. બોમ્બે હાઈ કોર્ટે તેઓના Navneet Singh Gogia And Another Versus State Of Maharashtra And Another 2025 (0) AIJEL-MH 2502426 માં આપેલ ચુકાદાનાં પેરા ૫૬ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરેલ છે.

56-In nutshell if the proceeding under Section 138 of the Negotiable Instruments Act are quasi-criminal in nature, there is reason to believe that one of attribute of criminal trial about mandatory recording of statement under Section 313 of the Criminal Procedure Code is not applicable. So in given set of facts narrated hereinabove, the accused cannot make complaint about causing prejudice if evidence is adduced in his absence and he cannot make complaint of non recording of the statement under Section 313 of the Criminal Procedure Code if they have remained absent without justification. In a given case and after ascertaining certain factors, the Magistrate is justified in proceeding further in absence of accused and even dispense his statement.

આમ, ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં કરેલ અવલોકનો ધ્યાને લેતાં જ્યારે આરોપી પોતાની બેદરકારી દાખવી ટ્રાયલ દરમ્યાન હાજર ન રહે અને તેને તેઓની સામે ફરીયાદીએ કોર્ટમાં રજુ કરેલ પુરાવાઓનું સં

પુર્ણપણે જાણ હોવા છતાં હાજર રહી જો ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ ન કરે અને વિશેષ નિવેદન નોંધવા માટે પણ કોઈ વ્યાજબી કારણ બતાવ્યા વગર હાજર ન રહે ત્યારે તેવા સંજોગોમાં આરોપીની ગેરહાજરીમાં હકક બંધ કરી કેસની કાર્યવાહી આગળ ચલાવી શકાય. આમ પ્રસ્તુત કેસમાં ફરીયાદી જ્યારે પોતાનો કેસ સાબીત કરવામાં સફળ રહેલા છે અને આરોપી ફરીયાદીના કેસ સામે વ્યાજબી શંકા ઉપસ્થિત કરવામાં નિષ્ફળ નિવડેલ હોય ત્યારે એ હકીકત પણ આરોપીને કાયદામાં ફરમાવેલ સજા સંદર્ભે કેટલી સજા કરવી જોઈએ તેના સંદર્ભમાં પક્ષકારો વચ્ચેનો સંબંધ, ફરીયાદવાળા વ્યવહારનો સ્વરૂપ ધ્યાનમાં લેતા તેમજ પ્રસ્તુત કેસની હકીકત અને સંજોગો ધ્યાને લેતા આ કામના આરોપીને ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ- ૧૩૮ ના ગુનામાં તકસીરવાન ઠરાવી મુદ્દા નં. ૧ નો નીર્ણય "હકાર" માં આપવામાં આવે છે.

(૧૯) ઉપર મુદ્દા નં.૦૧ માં ચર્ચા કર્યા મુજબ ફરીયાદપક્ષ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ના ગુના સબબ આરોપીને તકસીરવાન ઠરાવવા માટેના તમામ આવશ્યક તત્વો નિઃશંકપણે પુરવાર કરી શકેલ હોવાથી આરોપીને બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ-૨૭૮(૨) અન્વયે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ- ૧૩૮ ના ગુના સબબ તકસીરવાન ઠરાવું છું અને બંને પક્ષે સજા અંગે સાંભળવા પર મુલતવી.

તારીખ : ૦૧/૦૧/૨૦૨૬
મહુધા.

(કિશનકુમાર આર. મૌર્ય)
પ્રિન્સીપાલ સિવિલ જજ અને
જ્યુડી. મેજી. ફર્સ્ટ ક્લાસ, મહુધા
(જીજે ૦૧૭૨૩)

હાલના કામે ફરીયાદી તથા તેમના વિ.વ.શ્રી હાજર છે. આરોપી કે તેમના વિ.વ.શ્રી હાજર નથી. ફરીયાદીના વિધ્વાન વકીલ શ્રીને સાં ભળ્યા.

(૨૦) ફરીયાદી તરફે વિ.વ.શ્રીની એવી રજુઆત છે કે હાલના આરોપીએ ગંભીર પ્રકારનો ગુનો કરેલ છે. ચેકો રીટર્ન થવાના કિસ્સા વધી રહેલ છે. સમાજમાં દાખલો બેસાડવો જરૂરી બની જાય છે. જેથી આરોપીને કાયદા મુજબની મહત્તમ સજા કરવી જોઈએ અને વળતર અપાવવું જોઈએ.

(૨૧) આ અદાલતમાં આરોપી તરફે હાજર રહી તેઓની સજા અંગે કોઈ રજુઆત કરેલ નથી. હાલના યુગમાં કોઈપણ વ્યક્તિ, કોઈ પણ ભોગે મોટી રકમ મેળવવા કે માલસામાન ખરીદતી વખતે તે સામે ખોટા ચેકો લખી આપી ઘણી વાર કોરા ચેકો આપતા હોવાના કીસ્સા વધી રહેલ છે. રકમ કે માલસામાન મેળવ્યા બાદ તે રકમ અથવા માલસામાનનું મુલ્ય પરત કરતા નથી અને નાણાં ન ચૂકવવા પડે તે માટે કાયદાનું ખોટું અર્થઘટન કરી, તેનો દુરપયોગ કરતાં રહે છે. રકમ પરત કરતા નથી અને ચેકો વગર સ્વીકાર્યે પરત થતાં રહે છે તે ખૂબ ગંભીર બાબત ગણાય અને આવા ગુન્હાઓ દિન પ્રતિદિન વધી રહ્યા છે. જેના ઉપર અંકુશ રાખવો જરૂરી છે. સામાન્ય રીતે સજાની માત્રા કેવી હોવી જોઈએ તે બાબતે નામદાર વડી અદાલત તથા સર્વોચ્ચ અદાલતના માર્ગદર્શક ચૂકાદાઓ ઉપલબ્ધ છે. ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટમાં સદર જોગવાઈ સુધારાથી દાખલ કરવા પાછળ લેજીસ્લેયરનો હેતુ બેન્કનું કામકાજ તેના નિયમોનુસાર અને કોઈપણ જાતના અવરોધ વિના સતત અવિરતપણે ચાલતું

રહે તે માટેનું છે.

આ કામે આરોપીને ફરીયાદીએ આરોપીના અંગત કામ માટે રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- હાથઉછીના આપેલા હતા, જે બાકીના લેણાનો ચેક આપેલ. જે ચેક જે ચેક બેંક ઓફ બરોડા, ઠાસરા શાખાનો રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- નો તા.૦૪/૦૮/૨૦૨૪ ના રોજ નો ચેક નં.૦૦૦૦૧૯ નો આપેલ હોય, જે ચેક ફરીયાદીએ કે.ડી.સી.સી.બેંક, ચુણેલ શાખાના ખાતામા જમા કરતા ચેક તા.૧૭/૦૮/૨૦૨૪ ના રોજ રીટર્ન મેમામાં જણાવેલ કારણ "ઈંડ ઈનશફીશીયન્ટ" ના શેરાથી વગર સ્વીકારયે પરત ફરેલ છે જેની જાણ ફરીયાદીને બેંકે તા.૦૧/૧૦/૨૦૨૪ ના રોજ કરેલ. જેની આરોપીને નોટીસ આપ્યા બાદ પણ નાણાં પરત કરેલ નથી. જેથી ચેકમાં જણાવેલ રકમ જો ફરીયાદીને વળતર પેટે આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે તો ન્યોયોચિત જણાઈ આવે છે.

કાયદા પાછળનો હેતુ તથા આરોપીની વર્તણૂંક લક્ષમાં રાખતા, આરોપી પ્રત્યે દયા રાખવી ન જોઈએ અને સમાજમાં દાખલો બેસે, લોકોનું બેન્કીંગ વ્યવસ્થામાં વિશ્વાસ ટકી રહે તે માટે આરોપીને ચોકકસપણે સજા કરવી જોઈએ તેમ આ અદાલતનું માનવું છે. કારણકે કાયદાના પ્રસ્થાપિત સિધ્ધાંત અનુસાર કાયદો ઘડવા પાછળનો લેજીસ્લેયર નો ઈરાદો કાયદાને અસરકારક બનાવવાની મુખ્ય ફરજો અદાલતોની છે અને જો તે મુજબ ન કરવામાં આવે તો લોકોનું બેન્કીંગ વ્યવસ્થામાં વિશ્વાસ ઉઠી જશે, લોકો ચેકોનો બેફામ દુરઉપયોગ કરતાં અચકાશે નહીં.

(૨૨) હાલના કેસની હકકીતો અને સંજોગો લક્ષમાં લઈએ તો,

આરોપી પોતે ઠરેલ વ્યક્તિ છે. ફરીયાદી પાસેથી અંગત કામ માટે હાથઉછીના નાણાં લીધેલા. સદર નાણાંની રકમ સામે ચેક આપવાની ગંભીરતા તેમને ખ્યાલ હોવી જોઈએ. અત્રેની કોર્ટમાં આરોપીને પુરતી તક આપવા છતાં હાજર રહેલ નથી અને ખોટો સમય ખેંચ્યા બાદ કેસ ચાલતા દરમ્યાન આરોપી તરફે ફરીયાદીને ચેકની સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવામાં આવેલ નથી. બેલેન્સ ન હોવા છતાં ખોટા ચેક આપવા આરોપી ટેવાયેલાનું જણાય છે.

આમ, આરોપીની દાનત, રકમ ફરીયાદીને પરત નહીં આપવાનું જણાય છે. આરોપીની વર્તણૂક લક્ષે રાખી, તેને પ્રોબેશનનો લાભ આપવો પણ યોગ્ય જણાતો નથી. તે ઉપરાંત આ અદાલતે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ-૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ માં જણાવેલ સજાની જોગવાઈઓ પણ લક્ષે લીધેલ છે.

[138. Dishonour of cheque for insufficiency, etc., of funds in the account. —Where any cheque drawn by a person on an account maintained by him with a banker for payment of any amount of money to another person from out of that account for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability, is returned by the bank unpaid, either because of the amount of money standing to the credit of that account is insufficient to honour the cheque or that it exceeds the amount arranged to be paid from that account by an agreement made with that bank, such person shall be deemed to have committed an offence and shall, without prejudice to any other provisions of this Act, **be punished with imprisonment for [a term which may be extended to two years], or with fine which may extend to twice the amount of the cheque, or with both:**

ફરીયાદી તરફે વળતરની રજૂઆત લક્ષે લીધી. વધુમાં આરોપીએ આ કેસ બાબતેની જાણ હોવા છતાં હાજર રહી કેસ

ચલાવવામાં સહકાર આપેલ નથી. તેમજ ફરીયાદીને નાણાં પણ ચુકવી આપેલ નથી. જેથી આરોપીને પ્રોબેશન ઓફ એફેન્ડર્સ એક્ટ તથા બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ- ૪૦૧ ની જોગવાઈનો લાભ આપવો ન્યાયોચીત જણાતો નથી અને તેથી આરોપી સામેના ગુનાનો પ્રકાર તથા ચેક આપેલ હોવાની ફલીત થતી હકીકત ધ્યાને રાખી જ્યારે જો આરોપી વળતરની રકમ ચુકવવામાં નિષ્ફળ જાય તેવા સંજોગોમાં શું આરોપીને વધુ સજા કરી શકાય કે કેમ તે બાબતે નામ. સુપ્રિમ કોર્ટ **Vijayan Versus Sadanandan K. 2009 (0) AIJEL-SC 43559** ના ચુકાદામાં પેરા ૨૩ માં અવલોકન કરેલ છે કે,

23. Having regard to the views expressed hereinabove, we hold that while awarding compensation under Sec. 357(3) Cr.P.C., the Court is within its jurisdiction to add a default sentence of imprisonment as was held in Hari Singh's case (supra).

જેથી નામ. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત કરેલ અવલોકન ધ્યાને લેતા જો આરોપી વળતરની રકમ ચુકવવામાં નિષ્ફળ જાય તો તેને તે બદલ વધુ સજા કરી શકાય. જેથી ધી નેગોસીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ની જોગવાઈ કરવાનો આશય ધ્યાને લઈને આ અદાલત મુદ્દા નં.૨ અન્વયે નીચે મુજબનો "આખરી હુકમ" કરે છે.

—:: આ ખરી હુકમ ::—

૧).. ફોજદારી કેસ નંબર-૭૧૬/૨૦૨૪ ના કામના આરોપી પ્રકાશભાઈ પર્વતભાઈ ચાવડા, રહે. પંચાયતવાળું ફળિયુ, વિસનગર, મુ.પો.એકલવેલું. તા.ઠાસરા, જી.ખેડાનાઓને ધી નેગોસીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ-૧૩૮ મુજબ ના સજાને પાત્ર ગુનામાં બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ-૨૭૮(૨) અન્વયે તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવે છે અને સદર ગુનામાં આરોપીને ત્રણ(૩) માસની સાદી કેદની સજા ભોગવવી તેવો હુકમ

કરવામાં આવે છે. આરોપીની ગેરહાજરીમાં બી.એન.એસ.એસ.ની ની કલમ ૩૮૨(૭) મુજબ હુકમ જાહેર કરવામાં આવે છે.

૨).. બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ-૩૮૫(૩) મુજબ ફરીયાદવાળા ચેકની રકમ રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- આરોપીએ ફરિયાદીને વળતર પેટે આરોપી મળી આવ્યેથી ચુકવી આપવી. જો આરોપી વળતરની રકમ ચુકવવામાં નિષ્ફળ જાય તો વધુ છ(૬) માસની સજા કરવામાં આવે છે તેવો હુકમ કરવામાં આવે છે.

૩).. આ કામના આરોપીએ જે સજા ભોગવેલ હોય તો, બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ-૪૬૮ મુજબ ભોગવેલ સજા મજરે આપવી.

૪).. આ હુકમની ખરી નકલ બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ-૪૦૪(૧) અન્વયે આરોપી મળી આવ્યેથી આરોપીને તાતકાલીક વિના મુલ્યે પુરી પાડવી.

૫).. આરોપી આજ રોજ હાજર રહેલ ન હોય જેથી તેમની સામે સજા વોરંટ કાઢવું.

હુકમ આજ તારીખ: ૦૧ લી, માહે: જાન્યુઆરી, સને-૨૦૨૬ ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી, સંભળાવી સહી કરી જાહેર કર્યો.

તારીખ : ૦૧/૦૧/૨૦૨૬
મહુધા.

(કિશનકુમાર આર. મૌર્ય)
પ્રિન્સીપાલ સિવિલ જજ અને
જયુડી. મેજી. ફર્સ્ટ ક્લાસ, મહુધા
(જીજે ૦૧૭૨૩)